

СЕКЦИЯ 1. МИРОВОЕ ХОЗЯЙСТВО И МЕЖДУНАРОДНЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ

Жнакіна Е. Г.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії
Херсонський національний технічний університет
м. Херсон, Україна

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Інноваційна модель економічного розвитку визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку. Невідповідність світовим стандартам наявних в Україні умов для здійснення професійної діяльності висококваліфікованих працівників та незадоволеність потреб сучасних дослідників спричиняють різке збільшення обсягів інтелектуальної еміграції. Проблеми, пов'язані з інтелектуальною міграцією, є надзвичайно актуальними, оскільки зі збільшенням її обсягів починають уповільнюватися темпи розвитку сфери освіти і науки та економіки в цілому, що створює загрозу національній безпеці України.

У стратегії економічного і соціального розвитку України збереження та розвиток наукового потенціалу було проголошено провідним чинником економічної політики держави [1, с. 112]. Законодавчо визначено, що бюджетні витрати на цивільні наукові дослідження в Україні мають становити не менше 1,7% ВВП [2]. Проте за попередніми розрахунками наукоємність ВВП (відношення загального обсягу витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт до ВВП) складала 0,77%, у т.ч. за рахунок коштів держбюджету – 0,33% [3].

Глобальний інноваційний індекс складається Всесвітньою організацією інтелектуальної власності Корнельського університету та міжнародною бізнес-школою «Insead». Лідерами у 2014 році стали Швейцарія, Великобританія і Швеція. На пострадянському просторі найкращі показники продемонстрували Естонія (24-е місце), Латвія (34-е) і Литва (39-е). Україна посіла 63 місце в рейтингу серед 143 країн світу [4]. Як наголошують автори Глобального інноваційного індексу за 2014-й рік, одним із найважливіших факторів, що сповільнює прогрес у сфері якості інновацій, є недостатній рівень кваліфікації кадрів. В основі цього

висновку – скорочення витрат на дослідження та розробки, яке спостерігається у компаніях різних країн протягом останнього року.

Дуже низькі витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи супроводжуються зниженням оплати праці, погіршенням її умов, незатребуваністю результатів наукової діяльності та призводять до відчутних втрат кваліфікованих кадрів. За підрахунками деяких науковців, щорічна інтелектуальна еміграція з України налічує приблизно 95,4 тис. фахівців, тобто емігрує кожний 25-26 спеціаліст з вищою освітою. Протягом останніх років Україну залишило приблизно 5-5,5 тис. учених. Якщо брати до уваги лише кандидатів і докторів наук, то протягом років незалежності з України емігрувало близько 1000 осіб з науковим ступенем [5]. Це дає підстави говорити про ознаки руйнування інтелектуального потенціалу нації.

Основною причиною інтелектуальної міграції в Україні є наявна глибока криза вітчизняної науки, яка пов'язана із скороченням внутрішніх витрат на дослідження і розробки, недостатнім матеріально-технічним забезпеченням дослідницького процесу, низькою матеріальною і моральною оцінкою праці вчених, низьким рівнем науково-інформаційного забезпечення теоретичних досліджень і розробок, відсутністю сучасного наукового устаткування, незахищеністю прав власності на продукт інтелектуальної праці тощо. Не менш важливими є також політичні причини, до яких можна віднести кризу політичної влади, політичну нестабільність, порушення прав людини тощо [6, с. 143]. Мотивами, які спонукають частину інтелектуальної еліти емігрувати з України, є наступними [7, с. 180-181]:

- високі рівні оплати праці та матеріального добробуту – 73%;
- реалізація своїх здібностей та набуття фахового досвіду – 46%;
- забезпечення родині (дітям) вищих перспектив – 45%;
- прагнення до життя в економічностабільному суспільстві – 44%;
- неможливість знайти адекватну роботу за фахом (профілем спеціалізації) – 23%;
- невизначена (напружена) політична ситуація в державі – 10%;
- неможливість швидко вирішити свою житлову проблему – 7%.

Варто зазначити, що не всі українські вчені, які від'їжджають за межі країни, дійсно працюють за кордоном в якості наукового співробітників. Статистика свідчить, що лише п'ята частина

інтелектуальних мігрантів влаштовується за спеціальністю в межах тих наукових проєктів, за якими вони працювали в Україні. В більшості своїй, це найбільш кваліфіковані фахівці, вже відомі своїми працями за кордоном. Решта ж залишають країну і свої науково-дослідні установи не заради влаштування на роботу за фахом.

Можливим вирішенням проблеми «відпливу інтелекту» стає вироблення державної політики щодо інтелектуальної еміграції, що передбачає реалізацію таких заходів:

- врегулювання процесів інтелектуальної еміграції з прямим втручанням держави, тобто дотримання національних і міжнародних правових актів і угод, яка регулюють від'їзд і повернення мігрантів;
- стримування масовості міграції осіб, які отримали відповідні знання, навички та досвід на батьківщині;
- створення робочих місць у нових перспективних галузях економіки, зокрема, у сфері послуг; – зростання рівня фінансування розвитку провідних наукових досліджень.

Таким чином, криза вітчизняної науки є провідним фактором, основною причиною та однією з вирішальних умов «відпливу інтелекту». Наявність гнучкої та ефективної системи регулювання інтелектуальної міграції та забезпечення науки бюджетним фінансуванням належним чином є ключовим фактором вирішення проблеми відродження наукового потенціалу країни.

Література:

1. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
2. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 № 1977-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
3. Проект постанови Верховної Ради України від 08.12.2009 № 5421 / Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua/>
4. Исследование INSEAD: Глобальный индекс инноваций 2014 года. [Электронный ресурс] // Центр гуманитарных технологий. URL: <http://gtmarket.ru/>

5. Статистична інформація. Наука та інновації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/>
6. Ніколаєвський В.М. Інтелектуальна міграція: причини, наслідки, виклики / В.М. Ніколаєвський, В.В. Омельченко // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». – 2006. – № 723. – С. 140-147.
7. «Відплив інтелекту» як фактор конкурентоспроможності в глобалізованому світі / О. Мирончук // Дослідження міжнародної економіки: Зб. наук. пр. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2011. – № 2(67). – С. 178-185.